

БАГАТОГРАННІСТЬ АНАЛІТИЧНОГО ОСЯГНЕННЯ ХУДОЖНЬОГО БУТТЯ

Хороб М. Б. Грані художнього буття: нариси з української літератури ХХ століття (дослідження, статті, критичні етюди). – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2013. – 428 с.

Українська література ХХ ст. – складний, рельєфно контрастний і просторий материк, у якого є свої “білі плями” і “темні місця”, свої закони і принципи розвою, змінності і спадкоємності художніх систем, свій цілком самобутній світ творчих пошуків і звершень. Спробою висвітлити різні грані цього розмаїтого художнього буття крізь призму творчих індивідуальностей і їхніх мистецьких лабораторій і стала запропонована праця Марти Хороб. Зібрані у книжці наукові студії репрезентують актуальний, сучасний, незаангажований погляд авторки на різні періоди розвитку модерного вітчизняного письменства й намічають перспективні тенденції його розвитку.

Книжка М. Хороб “Грані художнього буття...” – ґрунтовне аналітико-синтетичне дослідження українського літературного процесу ХХ ст. Уже сама назва праці імпліцитно вказує на широкий діапазон літературно-критичної думки авторки, її прагнення до поліаспектної рефлексії неоднорівного й багатогранного художнього світу. В основі книжки лежать літературознавчі статті, дослідження й рецензії, опубліковані впродовж 1983–2013 рр. у наукових журналах, вісниках і збірниках всеукраїнських і міжнародних конференцій. Кожна з розвідок висвітлює самобутню грань літературно-естетичної реальності: від аналізу ідейно-змістових чи жанрово-стильових особливостей окремих творів до висвітлення специфіки художнього мислення осібних митців – як відомих (Р. Іваничука, В. Стефаніка, Г. Тютюнника, І. Франка, Вал. Шевчука), так і ще не виявлених на творчому обрії вітчизняного письменства (М. Ірчана, Р. Єндика, В. Єрошенка, М. Козоріса, Ю. Шкрумеляка).

В об’єктив наукового спостереження дослідниці найчастіше потрапляє царина малої прози – той синтетичний текстовий простір, який на мікрорівні смислових і образних зчеплень дає змогу простежити глибинні імпульси творчої думки, що визначають своєрідність конкретного літературного явища.

Спектр наукових проблем, висвітлених у книжці, доволі широкий. Це питання традиції і новаторства, поетики епічних жанрів, психологізації характерів, модернізації образних систем, синтезу мистецтв у художній творчості, взаємозв’язку літератури й екзистенціальної філософії, літератури й фольклору, виявлення архаїко-міфологічних засад художнього мислення та ін.

Дослідження базоване на ґрунтовній теоретичній основі. Це праці з питань поетики й естетики (Арістотеля, Ю. Борсева, Г. В’язовського, Х. Керлота, М. Кодака, О. Лосєва, В. Пахаренка, О. Потебні, В. Фащенко, І. Франка), історії літератури (Л. Білецького, Г. Грабовича, Р. Гром’яка, Т. Гундорової, М. Жулинського, Н. Зборовської, М. Ласло-Куцюк, М. Коцюбинської, М. Моклиці, Л. Мороз, Д. Наливайка, Р. Піхманця, В. Полека, С. Павличко, Т. Салиги, В. Смілянської, Л. Тарнашинської, Д. Чижевського), психології (З. Фройда, К.-Г. Юнга) й етнопсихології (В. Яніва, О. Кульчицького), герменевтики (Р. Барта, Г.-Г. Гадамера), фольклористики (В. Гнатюка, І. Денисюка, С. Мишанича, С. Пушика), філософії (М. Бердяєва, Ю. Габермаса, М. Гайдеґґера, Ф. Ніцше, Г. Сковороди, М. Шеллера, А. Шопенгауера, Д. Юма, Х. Янараса, К. Ясперса), історії (В. Антоновича,

О. Апанович, П. Арсенича, Д. Багалія, М. Грушевського, М. Костомарова, Д. Яворницького).

Авторка майстерно володіє словом, досконало оперує термінологічним інструментарієм і сучасною методологією літературно-критичного аналізу (зосібна, активно застосовує міждисциплінарні підходи, принципи герменевтики, психоаналізу, архетипної критики), уводить в історико-літературний контекст малознані твори й оприявнює оригінальний спосіб перепрочитання вже відомих художніх текстів, що в комплексі визначає безперечну актуальність рецензованої праці.

Видання складається з чотирьох розділів, розміщених за хронологічним принципом (від 1910–1920-х до 1990-х рр. – початку XXI ст.). Кожний із розділів репрезентує “мікро- й макроаналіз як осібного твору, так і окремого письменника... сприяє з’ясуванню своєрідності розвитку епічних жанрів в українському письменстві означеного періоду” (10), а водночас експлікує глибокий фаховий рівень дослідниці, її панорамне бачення художньої реальності.

Перший розділ праці “У світлі традицій” присвячено висвітленню тяглості літературного процесу, з’ясуванню взаємозв’язку і взаємовпливів між художніми системами окремих письменників. У центрі уваги авторки – три знакові в українській літературі постаті: Іван Франко, Василь Стефаник і Лесь Мартович. Незважаючи на чималу кількість розвідок, присвячених цим письменникам, М. Хороб із притаманною їй науковою пильністю висвітлює ще не виявлені сторінки їхніх біографій, уводить в аналітичний контекст малознані твори, здійснює оригінальні типологічні зіставлення. Зокрема, проводить цікаві паралелі між художньою інтерпретацією образу пророка в поемі І. Франка “Мойсей” та в однойменній поезії Д. Павличка, простежує поетикальне відлуння індивідуального голосу В. Стефаника в епічній творчості Г. Косинки й модерній прозі “дев’ятдесятників”, акцентує на інкарнації гумористично-сатиричного слова Лєся Мартовича в романах М. Козоріса.

Другий розділ “Письменники української діаспори: погляд із сьогодення” висвітлює художній доробок донедавна незнаних чи замовчуваних митців, виводить його на авансцену літературознавчих досліджень. Цьому сприяють і стислі біографічні екскурси, і обов’язкова компаративна складова (що свідчить про широку ерудицію авторки не тільки в корпусі вітчизняного, а й світового письменства), і скрупульозно дібрана бібліографія до кожної зі статей. Авторка простежує історіософію повістей К. Гриневичевої, екзистенціально-філософську маркованість творів В. Домонтовича й Н. Королевої, фольклорно-міфологічні засади прози Р. Єндика, оригінальний синтез мистецтв (живопису й поетичного слова) у ліриці С. Гординського та самобутнє поєднання культур (українського фольклору й епосу народів Сходу) у прозі В. Єрошенка. В об’єктив дослідницької уваги зазвичай потрапляють конкретні твори, під час аналізу яких авторка майстерно огранює поетикальні риси і специфіку художнього мислення того чи того письменника.

Третій розділ “Українська проза у вимірах часу” – найбільший за обсягом. У ньому подається панорамна картина літературного процесу ХХ ст., огранена темпоральними відрізками 1920–1930-х, 1950–1980-х і 1980–1990-х років. Кожна хронологічна ніша репрезентує оригінальне бачення дослідницею конкретного літературного періоду, уміння заакцентувати притаманні саме йому ідейно-естетичні особливості. Так, у рубриці “20–30-і рр. ХХ ст.” авторка вводить у науковий ужиток десятиліттями табуований доробок представників “розстріляного відродження” і ще не вивчену художню спадщину письменників січового стрілецтва. Об’єктом осібного аналізу стають твори західноукраїнських прозаїків М. Ірчана, М. Козоріса, Ю. Шкрумеляка. Аналізуючи художні тексти цих авторів, дослідниця зосереджує увагу на особливостях характеротворення героїв, специфіці формування гуцульського колориту, філософській і національно-світоглядній спрямованості прози письменників, висвітлює “білі плями” їхніх життєвих і творчих біографій. У рубриці “50–80-ті рр.

XX ст.” у фокусі літературознавчого аналізу опиняється простір малих епічних форм, у царині яких найадекватніше віддзеркалилися духовні пошуки тогочасного літературного покоління. Авторка апелює до новелістики Є. Гуцала, О. Гончара, Р. Іванчука, повістей Григора Тютюнника. Особливий акцент поставлено на поетику творів (зокрема на поетику художньої деталі), їх філософську (екзистенціальну) спрямованість. Наступна рубрика “80–90-ті рр. XX ст.” увиразнює новітні тенденції в українській художній прозі, її рух від модернізму до постмодернізму. Дослідниця простежує як загальну генезу інноваційних процесів у сучасній белетристиці (трансформацію характеру героя, еволюцію жанрів), так і конкретні особливості їхнього художнього вияву у творах вітчизняних письменників – Вал. Шевчука і С. Пушика, доробок яких репрезентує “органічний сплав класичного, традиційно високого й глибоко індивідуального в руслі новаторських дискурсів” (287).

Четвертий розділ “Критичні етюди: літературні особистості” містить рецензії на сучасну літературознавчу й художню прозу. Контекстуально він продовжує попередні й засвідчує широку ерудицію дослідниці в літературних новаціях ХХІ ст., багатогранність її наукових зацікавлень, об’єктивність і аргументованість суджень, високу теоретичну компетентність, уміння дати адекватну й виважену оцінку як різноплановому літературознавчо-критичному дискурсу (студіям Є. Барана, Н. Мафтин, О. Нахлік, Т. Салиги), так і новітній художній прозі. Із незмінною доброзичливістю авторка, зокрема, аналізує художні тексти Л. Тарнашинської, Г. Гусейнова чи С. Процюка, кількома словами вміє передати сутнісний зміст, квінтесенцію прочитаного, надзвичайно тонко відтворює настроєву тональність і стильову манеру письменника. Як зазначає сама дослідниця, цей розділ становить “окремий (однак не відокремлений) погляд” (10) на ідейно-

естетичну палітру сучасної української літератури, що виявляє одну із граней її художнього буття. Завершують книжку тематично впорядкована бібліографія статей, що лягли в її основу, післямова, коротка інформація про авторку, детальний іменний покажчик.

Рецензована праця яскраво засвічує високий професійний рівень дослідниці, опертий на більш як тридцятилітній досвід наукових спостережень над розвоєм літературного процесу, плінністю і спадкоємністю творчих практик. М. Хороб виявляє самобутнє вміння помічати нове, нестандартне, свіже, оригінальне як на вже знаних, так і на ще не розгаданих теренах літературного світу. Неабияка роль у дослідженні відводиться висвітленню творчого доробку малознаних митців. Цікаво, що більшість із них (зокрема Лесь Мартович, М. Козоріс, Р. Єндик, М. Ірчан, Ю. Шкрумеляк) – уродженці Прикарпаття, рідного авторці культурно-географічного простору, що зумовлює її глибоке й тонке “входження” в художній світ кожного з письменників, своєрідне “відчуття автора з півслова”.

На окрему увагу заслуговують стиль викладу й наукова мова дослідниці. Віртуозне володіння словом і мистецькою палітрою стилістичних засобів рідної мови, помножені на інтелектуально-філософський заряд думки й педагогічний талант, формують універсальну легкість письма, з якою авторка вибудовує власну візію складного й багатогранного літературного процесу ХХ ст. Глибокий професіоналізм, широка ерудиція і висока самостійність наукового мислення М. Хороб ставлять її працю в ранг актуальних студій сучасного історико-літературного процесу й дають усі підстави вважати, що книжка “Грані художнього буття: нариси з української літератури ХХ століття” посяде гідне місце в інтелектуальному просторі сучасного літературознавства й буде однаковою мірою цікавою і для науковців-філологів, і для широкого загалу читачів.

Отримано 5 лютого 2014 р.

*Юлія Григорчук
м. Київ*

